

אויסגאבע פון חיזוק
און השקפה פאר
די אידישע שטוב,
אריינצוברענגען
שמחה און שלום

שנת תשע"ב

גליון לחיזוק
וביסוס הבית
היהודי על אדני
השמחה והשלום

גליון 2

בנין ביתך

ואת עמלנו אלו הבנים

צוברענגען אז מיט די צייט זאל דער בנין איינפאלן, און ערנסט אפעקטירן די קינדער.

און ווען מען רעדט פון שאדן וואס די קינדער קענען האבן, מוז דאס נישט דוקא ארויסקומען מיט דעם אז די קינדער וועלן לייזן אויף ערנסטע עמאציאנאלע פראבלעמען, אדער ח"ו שוואך ווערן אין אידישקייט, עס קען אויך זיין אז די קינדער וואלטן געקענט אויסוואקסן גדולי תורה, מיט חשקות התורה מיט התמדה, און השגות אין עבודת ה', און דער אומסטאבילער מצב אין שטוב, האט אוועקגענומען דעם קומענדיגן גדול הדור, און אויף זיין פלאץ איז ערשינען א היימישער פשוטער אינגערמאן, וואס פארשטייט קנאפ לערנען, און איז אויסגעטרוקנט פון ווארעמקייט צו א שבת און צו א מצוה. אדער מעגליך אז ער וואלט לכתחלה געווען א אינגערמאן מיט א גראדן און קלוגן פארשטאנד אין טאג טעגליכן לעבן, און דער פלאץ איז געווארן פארנומען מיט א אינגערמאן, וואס איז פול מיט ספיקות און פלאנטערנישן און טרעפט נישט דער וועג ארויס, און טויג נישט צו גאט און נישט צו לייט.

אבער צוריק גערעדט, ווען דער שלום אין שטוב איז גאר פעלערהאפטיג, דעמאלטס דארף מען באמת האבן אסאך רחמי שמים אז די קינדער זאלן נישט ארויספאלן ח"ו מיט ערנסטע פראבלעמען בגשמיות וברוחניות, און עס איז כמעט נישט בדרך הטבע אז קינדער זאלן ארויס קומען אומגעשעדיגט פון א אומסטאבילע און וואקלדיגע שלום בית.

שטענדיגע וויכוחים אן רעספעקט און פארשטענדעניש, כעס, ווארפן באשולדיגונגען איינער אויפן צווייטן, איז די שארפסטע רעצעפט צו פארלירן די קינדער, און א געזונטע שלום בית איז די בעסטע און אויסגעפראווסטע מיטל צו גוטע געזונטע קינדער, ברוחניות ובגשמיות, פיזיש און גייסטיש.

א בוים וואס הייבט אן וואקסן דארף מען האלטן אין פלאץ, יונגע ביימער זענען געווענליך ארומגעבינדן מיט שטריק צו צוויי שטעקענעס וואס די שטעקענעס זענען אריינגעלייגט שטארק אין דער ערד, און דאס האלט דאס ביימעלע עס זאל וואקסן גלייך, ווען די שטעקענעס אין די זייט זענען

א גראסערי געשעפט וואס איז נאנט צו די אייגענע היים, איז ממש א ברכה, ווער רעדט נאך ווען עס איז הערליך שיין און מסודרדיג, די פרייזן זענען גוט, די סערוויס איז אויך גוט, עס שפיגלט פון אלע זייטן, מען קען זיך נישט בעסער וואונטשן.

וואס איז אבער ווען די בעלי בתים - שותפים, טענה'ן זיך כסדר אויף הויכע טענער, און צומאל מיטכעס, עס פליען באשולדיגונגען פון ביידע זייטן, וואלט איר געהאט א געשמאק אריין צו גיין קויפן דארט? עס איז זיכער אז אויב איר וואלט געהאט א צווייטע ברירה וואלט איר נישט אריין דארט, מעגליך אז איר וואלט יא ווייטער איינגעקויפט, אבער ביי א אויסברוך צווישן די צוויי, וואלט איר זיך געוואלט זעהן וואס שנעלער אינדרויסן.

דאס איז אפילו ווען עס האנדלט זיך פון צוויי פרעמדע מענטשן, וואס דער וואס גייט אריין אין געשעפט האט נישט מיט זיי קיין משפחה נאנטשאפט און קיין שום ספעציעלע פריינדשאפט, און מען באזוכט דארט נאר אויף מערסטנס א האלבע שעה, פונדעסטוועגן שטעכט דאס און נעמט אוועק די אנגענעמקייט וואס "שאפינג" ברענגט מיט זיך [לויט די היינטיגע אמעריקאנע באגריפן, ווען יעדע לעבנסוויכטיגע מיטל מוז אויך זיין א פארוויילונג].

וויאזוי זאלן שוין שפירן און טראכטן קינדער, וואס די איינציגסטע געשמאקע און רואיגע ווינקל זייערע איז ביי די עלטערן אין שטוב וואו דער אטמאספער בויט אויף זייער עתיד, און זיי האלטן מיט טאג טעגליך וואו עס הערשט אן אנגעצויגנקייט צווישן די עלטערן, די בעלי בתים און די פירער'ס פון זייער היים?

און געווענליך זענען די קינדער די גרעסטע געווינער און פארלירער, געוואנדן לויט דער מצב פון די עלטערנ'ס שלום בית.

די עלטערן זענען די יסודות וואס האלטן אונטער די שטוב, אלעס וואס בויט זיך אינווייניג איז אויף דעם פונדאמענט וואס דאס איז די עלטערן, אז דער יסוד איז נישט סטאביל, וועט זיך אלעס שאקלען, אפילו גאר א קליינע שפאלט, קען

קרום, וואקלדיג און נישט שטארק, ווער רעדט נאך ווען די שטריק אויף איין שטעקן שלעפט מער צו זיך איין זייט פון דעם בוים, וויאזוי וואלט אזא בוים ארויסגעוואקסן? גאנץ מעגליך עס וואלט געקומען צו א פונקט אז דער בוים וואלט זיך איבערגעבראכן און געווארן ארויסגעריסן פון פלאץ, צוליב דעם וואס עס איז נישט געווען סטאביליזירט, אין בעסטן פאל וואלט עס געוואקסן אזוי קרום אז עס וואלט געווען א סכנה דורכצוגיין אונטער דעם.

און אויסער דעם וואס די קינדער וואקסן אליין נישט ווי עס דארף צו זיין, און זייער אייגענער שמחת החיים ווערט אפגעשחט'ן, לערנען זיי זיך נישט אויס וויאזוי צו פארהאנדלען און זיך דורכקומען מיט א צווייטן אין א צייט ווען עס פארפלאנטערט זיך עפעס, ווייל דער אופן וויאזוי די עלטערן רעדן און פארהאנדלען צווישן זיך, איז די בעסטע חינוך פאר די קינדער גוט אדער שלעכט, און דאס איז די שטארקסטע געלעגנהייט צו צייגן פאר די קינדער אן אייגענע דוגמא וויאזוי זיי זאלן זיך אויף פירן ווען זיי וועלן אי"ה אליין פירן א שטוב.

דער אופן וויאזוי די עלטערן רעדן און פארהאנדלען צווישן זיך, איז די בעסטע חינוך פאר די קינדער גוט אדער שלעכט,

א אומגעוואונטשענע און שעדליכע דוגמא:

טאטע [באשטימט מיט א פעסקייט]: עס איז שוין צייט אנצוטהון די קינדער און ארויפגיין צו זידי שווארץ [זיינע עלטערן].

מאמע [שטארק פארוואונדערט]: וואס? זידי שווארץ? וואס עפעס? היינט גייט מען דאך צו באבי ווייס [אירע עלטערן].

טאטע [אביסל אנגעצויגן]: שטענדיג וועסטו זאגן פארקערט, איך האב שוין גערעדט צו מיינע עלטערן און זיי ווארטן שוין אויף אונז.

[יוסי: יוי באלד גייט טאטי שוין ווייטער שרייען, און מאמי גייט זיך צוריק רעגן, אוי איך האב נישט קיין כח צו דעם...]

מאמע [מיט א הויכן טאן]: ווער האט דיר בכלל געהייסן רעדן צו זיי אן רעדן צו מיר פאר דעם?, איך האב שוין צוויי וואכן צוריק אפגערעדט מיט מיינע עלטערן אז די ערשטע טאג חול המועד גייען מיר ארויף צו זיי, מיין מאמע האט שוין געקאכט פאר אונז, און מיין שוועסטער דבורה האט שוין אפגעשמועסט מיט מיר ארויס צו גיין אין פארק צוזאמען מיט די קינדער, יוסי און גיטי זענען שוין אגאנצן טאג עקסיידעט צו טרעפן דארט פעטער יואלי און...

[יוסי: ניין ניין טאטי! שריי נישט צוריק, יוי פליז...]

טאטע [גערעגט]: איז וואס זאל איך יעצט טהון? האסט מיר נישט געקענט זאגן פריער? און אז דו ווייסט שוין צוויי וואכן פון דעם פאלט דיר נישט איין מיר צו דערציילן?, איך קען נישט ענטוישן מיינע עלטערן.

מאמע [בלייבט נישט שולדיג און ווארפט צוריק]: קודם כל האב איך דיר יא געזאגט, און אפילו איך וואלט דיר נישט געזאגט דארפסטו רעדן צו מיר פאר דעם פאר דו שמועסט אפ מיט דיין מאמע אזעלכע זאכן, [אוי שוין ווייטער די שוויגער... דיין מאמע וואלט אויך געדארפט מיר אנרופן זיכער מאכן אז ס'איז אקעי, מען קען נישט אזוי טהון זאכן אונטער'ן רוקן, אייביג טוסטו דאס, און נאכדעם קומט ארויס פראבלעמען.

[יוסי: איך פלאץ שוין, זייט שוין שטיל, שרייט'ס נישט ווי קליינע בעיבי'ס... יוי עכט מעג מען נישט אזוי טראכטן...]

טאטע [סטראשעט]: אקעי, איך גיי אנקאלן מיין מאמע זאגן אז עס ארבעט זיך נישט אויס מיט דיר, און מען קען נישט גיין [אפשר וועל איך קלאר זאגן אז דו ביזט שולדיג...], דו וועסט זיך שוין דארפן פארענטפערן פאר איר.

מאמע [דערשראקן פון זיך פארפלאנטערן מיט די שוויגער]: ניין ניין טו דאס נישט.

טאטע [סטראשעט ווייטער]: דעמאלטס בלייבן מיר דא, אונז גייען מיר נישט אין ערגעץ, ווען דו וועסט שלום מאכן מיט מיין מאמע וועט מען זעהן ווייטער.

[יוסי: יא אזוי איז גוט, איך בין נישט אינטרעסירט צו גיין אין ערגעץ מיט ענק, איך וויל ארויס לויפן שפילן אין הויף אדער זיך איינשפארן אין מיין שטוב, איך האב שוין נישט קיין נערוון צו הערן אזויפיל מאל ווי טאטי און מאמי קריגן זיך, יוי שוין ווייטער טראכט איך וואס מען טאר נישט...].

א ריכטיגע מחלוקה, טענות ומענות, כעס און רוגזא, אלעס לטובת די קינדער, און ווער ליידיט? עס איז איבריג ארויסצוברענגען וויאזוי עס וואקסט אויף אזא קינד, וואס הערט כסדר אזעלכע שמועסן אונטער א מבול פון קריטיק אין רוגזה איינער אויפ'ן צווייטן.

ווי גוט וואלט זיך דער שמועס געקענט פירן, מיט אביסל ארבעטן אויף די מדות:

טאטע [מיט א רואיגקייט, נאכ'ן זיך באדאנקען הויעך פאר די געשמאקע סעודה]: איך האב גערעדט צו מיין מאמע, אונז קענען היינט ארויף גיין צו איר.

מאמע [ענטפערט געלאסן אביסל פארוואונדערט]: זעט אויס אז דו האסט פארגעסן וואס אונז האבן מיר אפגעשמועסט פאר יו"ט אז דעם ערשטן טאג חול

המועד גייען אונז ארויף צו מיין מאמע? איך האב שוין גערעדט צו איר היינט אינדערפרי, און זי ווארט שוין אויף אונז.

טאטע [כאפט זיך ביים קאפ]: **אוי וויי איך דערמאן זיך טאקע יעצט אז מיר האבן גערעדט פון דעם ערב יו"ט, איך בין געווען אזוי פארנומען אז איך האב פארגעסן, איך וועל דיר זאגן דעם אמת אז איך האב א שטיקל פראבלעם, נעכטן ביינאכט האב איך גערעדט צו מיין עלטערן, און זיי האבן מיר געפרעגט צו איך קום היינט ארויף, האב איך גענטפערט אז לכאורה יא, איך האב נישט געדענקט אז מיר האבן אפגעשמועסט עפעס אנדערש.**

[יוסי: אוי וואס וועט יעצט זיין, וויאזוי וועט מען זיך א עצה געבן דא?]

מאמע [מיט מיטלייד]: **א שאד, דו וואלסט מיר געדארפט איבערפרעגן, דו ווילסט איך זאל אפזאגן יעצט מיין עלטערן, און אפשמועסן אויף א צווייטע מאל?**

טאטע: [אפן און זיכער מיט זיך] **ניין ניין, חס ושלום, איך רוף שוין אן מיין מאמע, און איך וועל איר זאגן אז "איך" האב געמאכט א טעות, ווייל "איך" האב שוין געהאט קלאר אפגערעדט מיט דיר עפעס אנדערש נאר "איך" האב פארגעסן, איך האף אז זי וועט מיר פארשטיין.**

[יוסי: אַווא, אזוי גרינג געלייזט דעם פראבלעם, איך ווארט שוין ארויף צו גיין מיט טאטי און מאמי, צו זידי שווארץ, און מארגן גיין צו באבי ווייס].

וואס האט זיך דאס קינד אומדירעקט געלערנט דא?

און וואס נישט?

וויאזוי צו קאמיוניקירן [טאטע & מאמע], נישט ענטפערן מיט געשרייען [טאטע & מאמע], רעדן מיט רעספעקט אפגעזען צו דער אנדערער האט געטון גוט צו נישט [מאמע], זיין א מודה על האמת און זיך נישט ארויסדריען [טאטע], מיטפילן מיט יענעם אפילו ווען ער איז בכלל נישט גערעכט [מאמע], נאכגעבן אפילו יענער איז נישט גערעכט [מאמע], היטן אויף די ווייב'ס כבוד [טאטע] טון צו די זאך אפילו עס איז נישט באקוועם [טאטע].

אויפ'ן קינד'ס הארץ לייגט זיך אויס א רואיגקייט און א געשמאקע געפיל, ער ווייסט נישט פונקטליך פארוואס, ער כאפט נישט אינגאנצן וואס דא איז געווען, אבער עס איז אים גוט און געשמאק, יא ער וויל שוין שטארק ארויס גיין שפאצירן מיט זיינע עלטערן.

ווען דאס קינד הערט כסדר געשרייען, רוגזא, כעס, קריטיק, אדער ער באמערקט כסדר וואו זיינע עלטערן זענען נישט

שוה בשוה, ווערט דאס קינד אינווייניג שטארק פארלוירן, ער פארלירט זיין נאטורליכע זיכערקייט וואס א קינד האט מיט וואס ער ליינט זיך אן אויף די עלטערן, וויבאלד ער באמערקט אז די עלטערן קענען זיך אליין נישט קיין עצה געבן מיט זיך אליין, און דאס ברענגט אים צו א אומסטאבילקייט, אומזיכערקייט, און שרעק, וואס האט שווערע נאכפאלגן.

פארשטייט זיך אז הויכע טענער איינמאל אין א האלב יאר, וועט נאך קיינעם נישט עפעקטן, כאטש דאס וואלט אויך געדארפט דרינגענד ווערן אויסגעמיטן און זיכער געמאכט עס זאל זיך נישט איבערחזר'ן, מען רעדט באופן ווען דאס איז א כסדר'דיגע זאך.

אבער באמת נישט נאר ווען עס איז טאקע דא א מחלוקה אין שטוב שעדיגט דאס די קינדער, נאר אפילו ווען עס גייען אן טעגליכע וויכוחים שטילערהייט, און נאך מער, אפילו ווען עס איז בכלל נישט דא קיין מינדליכע טענות ומענות, נאר די הערצער זענען אנגעלייגט מיט תרעומות און ווייטאג איינער אויפ'ן צווייטן, וועט דאס דירעקט ציהלן צו די קינדער, און זיי שעדיגן רח"ל, איינער מער איינער ווייניגער, אבער די פינגער אפדרוקן וועלן זיך קלאר אנזען.

עלטערן וואס זייער באציאונג איינעם צום צווייטן איז נישט אמבעסטן, אוטאמאטיש וועט זייער רעדן איינער צום צווייטן נישט זיין מיט די ריכטיגע שעצונג און אהבה וואס עס פארלאנגט זיך, און אפילו דאס קינד וועט נישט גענוי אויפכאפן אז דער מצב אינצווישן איז אנגעשטרענגט, איז אבער די לופט אין שטוב פארפעסטעט מיט "קארבאן מאנאקסייד", די אנגעצויגענע שטימונג און די אנגעפילטע הערצער מיט טענות און ווייטאג צווישן די עלטערן, פארגיפטעט דער אטמאספער, און וועט פון זיך אליין האבן א שטארקע אפעקט אויף די קינדער.

אויפ'ן קינד'ס הארץ לייגט זיך אויס א רואיגקייט און א געשמאקע געפיל, ער ווייסט נישט פונקטליך פארוואס, ער כאפט נישט אינגאנצן וואס דא איז געווען, אבער עס איז אים גוט און געשמאק.

מען דארף האבן סבלנות ווען מען הערט פון דעם צווייטן עפעס וואס שמעקט נישט, מען קען און מען דארף ענטפערן רואיג אן כעס, טיילמאל איז דאס א בלויזע טעות, וואס קען אונטער א מינוט קלאר ווערן, אויב מען רעאגירט ריכטיג, ווען די רעאקציע איז אבער

מיט אלע ברויזענדע געפילן, ברענגט דאס א רעאקציע אויף צוריק, און מען קומט נישט אן אין ערגעץ.

זכו שכיה שרויה ביניהם, אז מען פירט זיך אויף מיט מדות איינער צום צווייטן, מען ארבעט אויף זיך, און מען שטרענגט זיך אן נישט אריין צו פאלן אין כעס, און זיין א מודה על האמת, איז דאס ממשיך השראת השכינה, און ווען דאס איז א כסדר'דיגע עבודה אין די שטוב, שיינט דאס אריין אין די הערצער פון די קינדער, און... די פירות שפעטיגן נישט.

בחכמה יבנה בית

רעיון בנושא שלימות הבית, בקשר לפרשת השבוע

תכלית הנישואין לחבר השכל עם הרגש

ביאור מאמר חז"ל יצר תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת

אמרו חז"ל (סוטה מ"ז). יצר תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, והנה יש למצוא הדבר המאחד ומקשר ביניהם, ומאי מעמא תהא שמאל דוחה אותם ועיי"ש ברש"י, ויש לומר עוד בזה. (ועי' בספה"ק נועם אלימלך פ' אמור שכ' שכל זה חד הוא ומבאר ע"פ דרכו בקודש)

השכל והדמיון היינו היצר טוב והיצר הרע

ונקדים מש"כ הר"ן בדרשותיו (הדרוש העשירי, והובא בתולדות יעקב יוסף פ' יוגש) שיש באדם ב' כחות, א' פונה למעלה והוא כח השכלי אשר הוא משתוקק לדברים השכליים ואוהב אותם וכו' והשני פונה לצד מטה והוא הדמיון אשר באדם, שזה הכח פונה לעולם אל התאוות אשר ישתתף האדם בהן עם הבהמה, והחושים כולם נשמעים יותר לזה הכח מאשר נשמעים לשכלו, וזה לשלש סיבות, אחת מצד הדמיון אשר ביניהם, והוא שהדמיון והחושים כלם כחות גשמיות, והשכל עצם בלתי גשמי, וכל הדברים נמשכים יותר אחר דומיהם, והסיבה השנית שהדברים המדומים אשר תחת ממשלת הדמיון, מוחשים נגלים, והדברים המושכלים נסתרים ונעלמים, והסבה השלישית, מפני קדימת ממשלתו בזמן, והוא כי התינוק מעת לידתו מושל דמיונו בחושיו, ואין השכל מנהיג אותם עד שיעמוד על דעתו, ומפני זה אמרו רז"ל (אבות דר' נתן ט"ז ב') שלש עשרה שנה קודם יצר הרע ליצר טוב, שנאמר לפתח חמאת רובין.

וקורה אם כן לחושים כמו שיקרה לאנשים סכלים מנהיג אתם זמן רב מנהיג סכל, אשר מצד שהורגלה עליהם הנהגתו שבה עליהם למבע, ולא יאותו למנהיג אחר שלם שינהיגם, ועל זה המשיל שלמה המלך ע"ה בספר קהלת (ד' י"ג - ט"ז) טוב ילד מסכן וחכם ממלך זקן וכסיל וגו' ראיתי את כל החיים המהלכים תחת השמש עם הילד השני אשר יעמוד תחתיו, אין קץ לכל העם, לכל אשר היה לפנייהם גם האחרונים לא ישמחו בו. ופרושו כך הוא הנה באר כי מאשר העם ההוא מורגל בהנהגת זה שקדם שהוא כסיל, לא ישמח בהנהגת זה הילד החכם, שהיא יותר שלמה מהנהגת הראשונה, כן ענין הדמיון עם השכל, אצל החושים בשוה, כי מפני שקדמה ממשלת הדמיון לחושים ולכח המתעורר, לממשלת השכל עליהם, תערב הנהגתו אל רוב האנשים מהנהגת השכל, עם היותה יותר משבחת, והשכל בתגבורת הדמיון והחושים נשקע ואבוד, כתינוק שנשבה לבין

הגנים, אינו מתענג במשגיו המיוחדים ולא מתעורר אליהם עכ"ד הר"ן.

ועי' גם בספורנו (בראשית ג' א') וז"ל והוא שהכח המתאווה המחטיא יעשה זה באמצעות הכח המדמה המוביל אליו דמיוני התענוגים החמריים המטים מדרך השלמות המכוון מאת האל יתברך, כי אמנם הכח המתאווה עם דמיוני התענוגים המובילים אליו הם מצויים לכחות הגשמיות הפועלות ומחטיאים כונת ורצון האל יתברך כשלא יתקומם עליהם הכח השכלי וימחה בהם ע"כ.

ויש להוסיף ע"ז גם מליצת לשון חכמים מש"כ החזו"א (אמונה ובטחון פרק א' ח') וז"ל ענין הדמיון הוא כח נאצל מן השכל והוא שטחי בלתי עיוני, וטבעו לשכנע את האדם ולאסור את לבו שלא יחשוב נגד דמיונו, ולעומת זה השכל הוא תמיד איש ריבו של הדמיון, והאדם מכיר בשכלו כי הדמיון לאו בר סמכא הוא, אבל לעתים ינצח הדמיון בהיותו תוקף על האדם ביותר ע"כ (ועי' גם באגרת המוסר לר' ישראל סאלאנטער זצ"ל מש"כ באורך מענין זה).

המבואר מזה ששני כחות יש באדם, השכל והדמיון, היצר טוב שנקרא ילד מנהיג השכל הטוב והישר, ומניע לעולם שכלו טוב, לאהבת ויראת ה', והיצר הרע, המלך זקן וכסיל הוא כח המושך ע"י הדמיון שמנהיג החושים מיום הוולדו שהאדם מתרגל עמו, וע"י כן קשה לו לפרוש ממנו ולהתנהג ע"פ ממשלת היצר טוב.

התינוק והאשה גובר אצלם כח הדמיון

והנה עוד זאת מצינו בדברי הר"ן הנ"ל כי התינוק גובר עליו מאד כח הדמיון, ועל כן נקרא היצר הרע מלך זקן וכסיל כיון שבא לאדם מיום הוולדו, ומבואר ענין זה בכמה מקומות אשר להתינוקות יש להם כח הדמיון ביותר, והוא דבר המורגש בחוש, ועי' גם מש"כ באמרי פנחס (שער תורת האדם אות מ"ד) כי הקטנים יש להם זכרון משום שהכח המדמה גובר בהם עיי"ש. והנה ידוע כי גם לאשה גובר מאד כח הדמיון מפי מכח השכלי, והוא מבואר בכ"מ ואכמ"ל, ועי' בהמשך דברינו באריכות.

ומזה נשכיל לידע קו המושך בין הני שלשה, כי בשלשתם גבר מאד הכח הדמיוני המביא לאדם לידי חטא, וע"ז הזהירו חז"ל יצר תינוק ואשה תהא שמאל דוחה וימין מקרבת, להזהר מהני ג' שפועלים בכח הדמיון ומעלים לאדם ציורי ודמיוני שוא להתאוות, ולא יבא להמשך בתרייהו.

המח והלב, הם השכל והדמיון שיש בכל אדם

וביתר ביאור, דהנה ידוע כי יש באדם שני כחות עקרים שעל ידם פועל מעשיו, והם המח והלב, המח הוא משכן השכל והחכמה, והלב הוא משכן ההרגש, ועי' מש"כ במשך חכמה (בא עה"פ משכו) וז"ל ההרגשות המה כולן בלב כמו נקימה אומץ גאווה כעס מורא, וזהו שכתוב לבי יחול בקרבי, לכו כלב הארי, אולם המושכלות הם בראש שם מקור המושכלות, והציורים והמדמה והזוכר וראש מלך שבאברים, (שבת ע"א) והנה ההרגשות כולם באין לאדם מיום הולדו, וזה שאמרו מאימתי יצר הרע נתון באדם בפרק חלק (צ"א:), אבל השכל הוא בא כשנשתלם האדם ולכך קראוהו ילד מסכן וחכם, לא כן ליצר הרע קראו מלך זקן וכסיל עכ"ד המשך חכמה (ועי' באורך בס' שער השמים להרלב"ג מאמר י"א).

והנה ראוי לידע, כי כח המדמה הוא קשור ותלוי עם ההרגשות שבאדם, שההרגשות עולין מהלב ונצטיירים בכח המדמה, וכמ"ש בזה"ק (רעיא מהימנא רמ"ז:): הדמיון והזכרון סלקין מן לבא המחשבות נחתא עלייהו ללבא ומקבלין לה עלייהו כמלכא ע"כ. וכל שנתגבר בו כח הרגש הכח המדמה שלו חזק יותר, וכדמיון אחד שמפחד מאיזה דבר, אזי ההרגש שבלב מפחד, ומזה נצטייר אצלו ציורים שונים ומפחידים לדמות מילתא למילתא, ושוב הדמיון מגביר אצלו הפחד וחוזר חלילה, וא"ש מש"כ הר"ן שהיצר הרע הוא כח המדמה, עם מש"כ המשך חכמה שהיצר הרע גובר בכח ההרגש, כי היינו הך וקשורים זה בזה.

עיקר החילוק בין איש לאשה - באיש גובר השכל ובאשה ההרגש

והנה כידוע עיקר החילוק בין האיש להאשה, הוא שהדבר הגובר והמניע ביותר בהאיש הוא כח השכלי שבו, ולעומת זה העיקר מה שגובר אצלה ומניע מעשיה ודיבורה ומחשבותיה הוא כח ההרגש, והוא מבואר הרבה בספה"ק כי האיש הוא כח השכל, משא"כ האשה העיקר הוא הלב. ובפנימית יותר, כי האיש והאשה הוא חכמה ובינה כמ"ש הרמב"ן באגרת הקודש (והחיבור הטהור הוא סוד הדעת עיי"ש), חכמה הוא כח השכלי והמח אשר שם משכן הנשמה, ובינה לבא (פתח אליהו), ששם כח ההרגש והחיוני, וממנו כל הדמיונות וההרגשות. וזהו מה שאמרו חז"ל עה"פ ויבן ה' אלקים את הצלע, בינה יתירה ניתנה לאשה וכו', שזהו כח ההרגש שניתן בה האשה, וכמ"ש חז"ל אשה מכרת באורחים.

ולבאר עוד, חכמה הוא כח המחלק בהגיון בין מילתא למילתא, דמיון הוא כח המצרף והמדמה מילתא למילתא,

כמ"ש במורה נבוכים (ח"א פרק ע"ג סוף הקדמה עשירית) וז"ל ואין פועל הדמיון פועל השכל אלא הפיכו, כי השכל יפרק המורכבות, ויבדיל חלקיהם, ויפשיטם ויציירם באמתתם ובסכותם, וישיג מן הדבר האחד ענינים רבים מאד וכו', ואין לדמיון פועל דבר מאלו הפעולות וכו', או ירכיב הדברים המפוזרים במציאות וירכיב קצתם על קצתם ויעשה מהכל גשם או כח מכחות הגשם, כמו שידמה המדמה איש אדם, וראשו ראש סוס, ולו כנפים וכיוצא בזה, וזה הנקרא הבדוי השקר ע"כ.

וכן פועל כח האיש לעומת כח האשה, האיש הוא מחלק, כאשר נמצא החכמה אצלו יודע מתי ואיך לתפקד בזמן ובמקום הראוי, להחליט ולנתח בהגיון בריא, לעומת זה כח ההרגש הוא כח המדמה והמצרף מילתא ללא מילתא כל שיש להם קצת דמיון להדדי, וכמו ששמיעת איזה שינוי תנועה בחוץ, כח ההרגש מוליד פחד, וכח הדמיון יצייר וידמה לזה התנועה ששומעין כשא' בא לגנוב וכדו', משא"כ בכח החכמה אפשר לחלק ולהשכיל מתי יש לפחד ומתי לא, והמבין יבין, ובודאי יש בזה דברים עמוקים נוספים.

תפקיד שניהם ללמוד א' מהשני לאזן במשקל השוה השכל וההרגש

וכיון שבאיש גבר כח השכלי, ובאשה כח ההרגש, ולפעמים כח השכלי שבו, גובר כ"כ ואין לו הכלים הראויים להוציא ממנו אהבת ה' ויראת ה', או אפילו ההרגש לאחרים להתחסד עמם, וכמו כן להיפך, שכח ההרגש והדמיון שבאשה, גובר כ"כ עד שיכול להוליכה שולל בדמיונות שוא ותהו, להיות נמשך אחר רגשותיה שאין בה לפעמים אף קורטוב של הגיון ואמת, ע"כ ראה הקב"ה לזווג ולחבר בין שניהם, כדי שביניהם יתאחד ויתחבר במאזן השוה, כח השכלי וכח הרגש, ששניהם כאחד נחוצים ומועילים הן בעניני אהבת ויראת ה', להעמיד הבית ישראל על יסודות איתנים, והן בענין הנהגת הבית ככל הענינים, בחינוך הבנים, וגידולם בבריאות השלימות, אשר בכל דבר ודבר נצרך משקל השוה, לידע איך לאחד שני כחות אלו.

ולדוגמא קמנה, האיש בתפקידו לחנך הבנים, יכול להגביר השכל על ההרגש, בשמאל דוחה להנחותם ע"ד הישר ע"י שמטיל עליהם מורא אב ומורא שמים, ומצוה ופוקד עליהם איך להתנהג, ואף דכתיב (תהלים ק"ג י"ג) כרחם אב על בנים, מ"מ הרחמנות של האב, הוא בכח השכל שבו, ורחמנות האמיתי הוא בהשכל ודעת, ועי' מש"כ בליקוטי מוהר"ן (ז) וצריך לידע איך להתנהג עם הרחמנות, כי על רשעים או על רוצחים וגזלנים אסור לרחם. וכן מי שאינו יודע איך להתנהג עם הרחמנות, אזי יוכל לרחם על תינוק של ארבעה ימים, לתן לו מאכל הצריך לגדול ולא לקטן בזה, כי קטן כזה צריכין לזוננו רק על ידי חלב דוקא. על כן צריך לידע איך להתנהג עם הרחמנות, שלקטן כזה

יוסף והשבטים הם בחינת מח ולב

והדרן לפרשתן, בענין יוסף והשבטים, והנה בגוף מחלוקתן, אין אתנו יודע עד מה, ולא נכנים ראשינו בין השבטי י', אמנם מה שהורשה לנו להתבונן בזה ע"ד משל, ע"פ מש"כ בספה"ק נראה לקשר לדברינו, דמצינו בין כולם, שההפרש והבדל בין יוסף להשבטים היה, כי יוסף היה בחינת המח והראש המלך שבאברים, והשבטים היו בבחינת ההרגש וכח הדמיון.

וראשון לציון הוא מש"כ בתולדות יעקב יוסף (ויגש) שמבאר והולך, כי יוסף מרמוז לכח השכל, ויהודה מרמוז לכח הדמיון עיי"ש באורך, ועי' גם בבן יהוידע (סוטה ל"ו): כי יוסף הוא בסוד דכורא, ויהודה בסוד נוקבא עיי"ש ובספר שבטי ישראל (שבט יהודה מאמר הודיה ושתיקה אות ג') מביא ראיות מוצקות, שכל בני לאה היו בבחינת נוקבא לעומת יוסף שהי' בבחינת דכורא. נוסף לזה, כ' באריכות בשם משמואל בפרשתן (שנת תרע"ה) לבאר ענין יוסף והשבטים שהיו בבחינת מח ולב, זכר ונקיבה, שכל ורגש עיי"ש באורך. ועוד מצינו כזה הרבה בספה"ק ואין המקום לקבץ כולם.

ועכ"פ היוצא לנו מזה, שזה היה הענין בין יוסף להשבטים, שיוסף הצדיק שהוא בבחינת המח משכן השכל, ימלוך וינהיג שאר השבטים שהם לעומתו בבחי' נוקבא, הרגש הלב, ועי' גם לר' צדוק הכהן זצ"ל בצדקת הצדיק (אות ר"ג ור"ז), ובליקוטי מאמרים וז"ל אך דרגא דיוסף הצדיק להיות שמור מן העבירה בכל כחו ושלא להיות גורף ביבין כלל ומדרגתו הוא שאין דמיון כלל היינו שמתרחק מכל מחשבה ורצון ומעשה של דמיון ומתעסק בעלמא שלא בכונת מכויז הכל לשם שמים ע"כ. והוא עולה בקנה אחת עם כל דברינו והבן.

וראוי להסמיך מש"כ בבן איש חיל (ח"א דרוש לשבת זכור דף כח) לפרש הפסוק בפרשתן, והנה אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה והנה קמה אלומתי וגם נצבה וגו', דהנה פי' מאלמים אלמים שכל אחד יש לו אבן קבוע לפי שרשו ובחינתו, בתוך השדה הוא עוה"ז, והנה קמה אלומתי, היינו האבן בחשן, וגם נצבה, היינו באפד, והנה תסבנה אלמתיכם, שכל האבנים שלכם הסבו עצמן לצד אחר שלא נכנסו באפד, ותשתחוין לאלמתי, שכל השמות שלכם נכתבו באבן שלי עכתו"ד. ולדרכנו יונעם עוד, שיוסף היה המח והראש, ועל כן היה על כתפת האפד מקום חיבור הראש, משא"כ כל השבטים היו רק על הלב, וכולם נכללים ביוסף שהוא המנהיג והמשפיע.

בעריכת הרב יצחק לויפער
פאר שאלות און הערות אדער צו באקומען דעם גליון
binyan@yeshivanet.com

צריכין לרחם לתן לו חלב דיקא, ולגדול מאכל הצריך לו, וכן על כל אחד ואחד צריכין לרחם במה שצריך לו עכ"ל. ולעומת זה אהבת האם הוא תקיפה מאהבת האב, כי אהבה נובע מהרגש, שנמצא באשה יותר מבאיש. אבל מ"מ נצרך לזה גם הרגש ואהבה, ולא לחנך אותם אך ורק בהגברת כח השכלי לב, וכן הוא בכל דבר, שצריך לקחת בחשבון גם ההרגש וע"כ ניתן לו האשה, כדי לאזן כ"ד במאזני צדק ומאזני משפט, לאחד בקרבו ולשלב ב' המניעים יחד, הכח המחשבה וההגיון הבריא, עם ההרגש.

ולעומת זה האשה שניחנה מאד בכח ההרגש, היא מתנה גדולה בהנהגת הבית, הן שזה מועיל לה לסדר הבית באופן הנאות, להתלבש, ואיך להלביש צאצאיה, וכל עניני הבישול והאפי' כולם פועלים בכח ההרגש והדמיון שבה. וכמו כן רואין בחוש כי האם מרגשת אם א' מהילדים אינו מרגיש בטוב, מרם שהשכל הבריא יהגה חכמה לקבוע הדבר, ואמנם כיון שגברה מאד אצלם כח זה, נצרכה להם כח השכל של האיש, לרסן ולנוגט הכל במדה ומשקל, ולא לילך אחר הרגשות שיכול לפעמים להולך שולל, לדמות על אפס שהוא דבר מה ומפחיד כידוע.

וכבר אמרו חז"ל בדרך כלל שתפקיד של הנהגת הבית ברוחניות הוא על הבעל, ומילי דעלמא על האשה, והוא כדבר האמור, שדברים רוחניים צריך להתעלות מעל ההרגשים והדמיונות, ולעומת זה מתפקדה של האשה לנהל את ביתה בכח הרגש, אבל למעשה כ"א יעשה בהשכל ובדעת לכלכל דבריו במשפט, מה לרחק ומה לקרב, מתי לסמוך על השכל לחוד ולא להיות נגרר אחר הרגש, ומתי להיפך, כי הוא מהדברים הקשים שבמקדש מעט.

והעיקר הוא שכדי להעמיד הבית על יסודות איתנים באהבה ואחווה שלום ורעות, מן ההכרח הוא, שכל א' יכיר את הבדלי תכונת הנפש בין האיש להאשה, וישיכל לדעת שכל מהלך המחשבה שלו, והרוח החיים, מתנהג בעיקר - בדרך כלל - ע"פ יושר שכלו ומעט ממנו מן ההרגש, ודיבורו ואמרי פיו מתנהלים ע"י השכל, משא"כ פעולת האשה היא ע"י ריבוי רגש ודמיון, ושפת האשה היא שפת הלב והרגש, וכשיבין זאת, לא יתקצף על אופן השיחה ומהלך המחשבה שלה, וידע גם כן איך לכלכל דבריו, לדבר על לבה, ולא לשכלה, כי הגיון הבריא אינו כלום לנגד כח ההרגש, וכשידע מדה ומדה שהוא מודדת לו, יבחין ויתבונן איך להשיב ולהגיב על כשרון מעשיה, וכמו כן נמי החיבור הוא בעיקר בכח הרגש, והעיקר שצריכה ורוצית לקבל מבעלה הוא הרגשה הטובה והנעימה והבן היטב כי הדברים ארוכים.

*